

LABURPENAK DIRALA-TA

Euzkal-gozo lantze ta euzkal-bizirako oña i bedega a, bereziena, ezinbestekoa euzkera dalarik, ez da esan bea gure gogoari dagokion guztia euzkeraz eta euzkeraren bidez egin bea dala, nai ta ez. Auxe da Eia maite dutenek eta E i'aren arazoetan diardutenek gogoan beti onartuta ukar bea -izango luketen egia, beren lanetan E i'aren onurazko zituak jaso al-izateko. Lengoak baño aro askoz egokiagoan bizi gera orain eta alegiñak egin bea -izango genituke guziok alik eta ongienik adion au ustiatzeko.

Eia ta izkuntza ororenak ditugu ta o engatik guztiok bat izatea dagokigu lan berean eta elburu berean ari-izateko; o ela yardunik be ba-dugu zer egin, eta ez gutxi alajaña, biak au era eraman al-izateko. Zoritxa ez guztiz erdibiturik gagoz ekintza ontan eta ori dala-ta ezin bea -izango litzaken guztia egokiro bete. Beraz, oso bidezkoa izan bea guziei eskari bizi au egitea: Guziok eta bakoitzak gogo berean lan egiteko, iñor arbuyatu gabe alka ekin yardutea, ororen elburua berbera dala gogoratzean.

Asmo o ezaz idatzi nai dugu lantxo au nire laguntza txikia orori eskaintzean eta guztion elbururako egokia izan dedin yoranez beterik.

Urte batzuetan bama ari gera euzkeraren alde lan geyago egiteko sortu zaigun bidean, bide egokiagoan, eta ezin esan dezakegu beaT-izango litzaiguen bezin ondo ta zuzen gabiltzalarik beraren bama; alderantziz, lan, neke ta alegiñak alpe-ik galtzen ari gerala oartzea dugu bea a, negarga ia dugun jokeran; ba-dirudi eziña zaigula euzkaldunoi gure egokitasuna ongi ikustea ta ororenak diran arazoak zentzunez erabiltzea; zergatik?, o a erantzuteko oso e eza ez dan galdera, baño orixe da egia, ukatu ezin dezakeguna.

Dana dala, ona izan bea geldirik ez egotea ta ene aldetik, gogo onenaz ekiteko nayeian, nire iritzia bein eta be iro age erazi nai dut, eman al dezakedan laguntza eskeiñi gabe ez geratzeko. Ene ustez oraingo ontan euzkeraren aldeko jokaeran oke batzuk egiten ari dira, ta gaurko nire xedea oyetako bat salatzea da, nire izpideak ematen eta nire oa ak gogo onez ere ona dizaizkidatela guziei gartsuki eskatzen diet; guzian bezela, ba-dakit ontan be okerturik dagoena nerau izatea, baño alarik ere egokia dala deritzait nire iritzia agertzea, al dudan asmo onenaz egiten dudalako. Ikus dezagun arloa:

Laburpenak dirala-ta, egiazkoak ez diran asmoak zabaltzen ari dira aldi ontan gure artean. Esan dezagun lenengoz izkuntza guztietan, itzegitean batez ere, laburpenak ugari egiten dirala ta ori ezinbestekoa bezala begiratu bea dugula dirudi, guztien jokera, nai ta ez, ortarako emana izango baillitza. Alan eta guztiz be, itzegiten egiten diran laburpenak o ela baka ik agertzen dira, idaztean egin gabe; alakotz, oituraz ala erosotasunez laburpenak egiten dira mintzatzean, baño idaztean eliztiaren arauak ja aitu nai ditugu a etaz eta itzak beren osotasunean idazten ditugu beti. Ikus ditzagun adibide batzuk:

Españeraz itzegitean beti esaten da onela: "Madri" ta "Valladoli", ta idaztean "Madrid" eta "Valladolid" jartzen; "liberta", "verda", "carida", ta o elako beste asko, "libertad", "verdad", "caridad",... idazteko; "soldao" esaten da alde guztietan, "soldado" idaztean, bai ta "uste", "usted"en ordez; lenengo aditz-jokoaren aditz-izenondoak berdin: "estao", "cenao", "cantao", "bailao", "ganao", "sacao" ta beste amaika guztiek esaten dituzte, eta "estado", "cenado", "cantado", "bailado", "ganado", "sacado",... guztiek ere era berean idaztean. Eta laburpen guzti oyetan "d" izkia da itzegitean uzten dana; baña idaztean mintzatzean bezela egon balitz, utz aundizat artuko litzake nun-nai. Eta ez dirudi "d" izki ori oguzteko zalla danik, zergatik ordea jokutzen da o ela?; geuk ez dugu ikusten erantzun egokia zein izango litzake, baña esan nai dugunerako aski edo da egipen ori aipatzea baka ik. Ba-liteke nunbait eta itz batzuetan laburpen ori itzegiten ere ez egitea, baña oso oroka a dugu egikera ori.

"H" izkia ere itzegitean ezta iñoiz adierazten, eta soñu gabeko izkia deitzen da beti, baña idaztean a etaz jafiko da bea dan tokian beti ere, ta iñoiz au egiten ezpada utz aundia bezela salatzen da. "U" izkiaz be orobat gertatzen da: "gue", "gui", "que", "qui" idatzi ta "u" ori esan ez mintzatzean.

Parantzeraz ere oso ezaguna da nola idazten dan: "eau" ta "au", bietan itzegitez "o" esateko; berdin "monsieur" idatzi bai baña oguzi ez; "soierie", "Normandie", "flatterie", "maladie", "mairia", "muette", "cassette", "miette", "oculaire", "menteur", "flatteur" eta beste asko idaztean, baña "soieri", "Normandi", "flatte-ri", "maladi", "mairi", "muet", "caset", "miet", "oculer", "menter", "flater" esatean. Eziña edo onelako guztiak aipatzea.

Argi agertzen da, beraz, nolako ta zenbat laburpen egiten diran auzokoak ditugun erderatetan.

Goazen orain gure ikuntzan gertatzen diran laburpenak begiratzen; muetatutrik ja iko ditugu, itz bakoitzerako, esaten dana lenengoz ipintzen eta nola idazten dan u engoan jartzeko:

Izenak: "Aiskide", "adiskide"; "egue i", "egube i"; "egualdi", "eguraldi"; "Yinkoa", "Yainkoa", "Yaungoikoa"; "zuixa", "zurixa".

Izenordeak: "Bea", "bera"; "neonek", "neronek"; "geok", "gerok"; "zeok", "zerok".

Galdetzekoak: "Noaño", "noraño"; "noena", "norena"; "noentzat", "norentzat"; "ze", "zer"; "zeaitik", "zergaitik"; "zetako", "zertako".

Zenbatitzak: "Bapez", "bat ere ez"; "bost'erdiak", "bost eta erdiak"; "lauetako", "lauetarako"; "seina", "seirena".

Aditzondoak: "ain", "aren"; "ainbeste", "arenbeste"; "aistian", "arestian"; "geyo", "geyago"; "ona", "onera"; "ointxe", "oraintxe"; "o untz", "o eruntz".

Bayetzak eta ezetzak: "Bai zera", "bai zera"; "barik", "bagarik"; "ez zea", "ez zera"; "iñopez", "iñor bere ez".

Aditzak: "Eingo et", "egingo det"; "emongotzut", "emongo dautzut"; "eztopeingo", "ez dot bada egingo". "ikusikou". "ikusiko dogu"; "joan bikot", "joan bea - izango dot"; "aizazu", "adi zazu"; "a apazak", "a apatu zak"; "eiguzu", "egiguzu"; "ekatzu", "eka ezazu"; "esaidazu", "esan egidazu"; "itxoin", "itxon egin"; "eztaipa", "ez dakit ba"; "ba-gea", "ba-gera"; "ba-kit", "ba-dakit"; "gura bozu", "gura badozu"; "esateet", "esaten det"; "ein", "egin"; "ze biozu", "zer beaf dozu".

Zenbat o elakoak! Eta guzti oyetan ez dira berdin oguzten eta idazten; oguztean itzak laburtutrik esaten dira baña idaztean beterik jartzeko. Zergatik, orduan, orain ikusten danez, "Bilbo" idatzi "Bilbao" ipiñi ordez?, naiz eta itzegitean "Bilbo" esan?; o ela batzuen batzuek "Bilbao" euzkeraz "Bilbo" dala oket uste dezakete; ta ainbeste onelakoak: "Galdakao", "Galdakano"; "Leioa", "Lejona"; "Bermio", "Bermeo"; "Onda u", "Onda oa "Aramaixo", "Aramayona"; "Otxandio", "Otxandiano"; "Lemoa", "Lemona"; "Oinati", "Oñate"ren ordez, eta aba .

Azken oyei buruz ere, "Bilbao"ri buruz bezela gerta diteke, laburtutako itzak toki guzti oyen egiazko euzkal-izenak dirala uste diteke, beste ainbeste okefak egiten.

Jokera ori ez bide dato sakon egindako azterketa baten ondorioa bezala, osterantzean izpideak eta azalpenak ikusiko edo entzun genitzake noiz-edo-noiz; eztakit inñun emanak ote diran, baña nik neuk ez ditut ikusi ez entzun ere, ta kez-kaz beterik egon bea , zergatik galdetzean erantzun egokia, eltzen ez dalako, ta ayeruak sortzen zaizkigu jokera ori erabiltzea euzkerari dagokion egituratik sortua ez dala usteko.

Nundik baña? Zabarkeriaz ibiltzetik apika?, garden zaleegi bezela ez agertze-ko bildu etik?, etxekoa dana arbuyatzeko xede oke batetik?, itzak antolatze-ko euzkerak duen egokitasunari buruz muke yardunetik?, norbait begitan arturik dagoelako?, benetako lan sakona egiteko uzku egoteagatik? aisatasun aundie-giaz yardun nai-izateagatik?

Ezin geron aldetik egokia izan diteken azalpenik aurkitzea, ta bildu -izan beaf beti egiazkoa zein ote dan ikusi ezkerro deitoragafia dala oartzeko. Edozein eraz gaur euzkaldunen eta euzkaltzaleen artean ba-dago zerbait minga ia dana: Erdi-biturik ari-izatearen egipena, egipen mingotza, ta erdibitze ofek euzkerari kalte izuga ia ekartzen diola argi baño argiago agertzen da; ta () ela dalarik, nola ontzat artu euzkerarenganako egiazko maitasunik dagoela?

Gure aldetik gure iritziari eusteko dauzkagun izpideak azaltzen ari gera ta o e-la jafaitu nai dugu. Oke egon gaitezke?, bai noski, baña bai ta beste guztiak ere, inñork uste izan baitezake bere iritzia egi-egia, egi utsa izan ditekela, ori a o-keri izuga ia izango baillitzake. Beraz, guzoi dagokigu apaltasunaz ari-izatea, alka en laguntza bifatzea, gudan eta batik bat gure izkuntzan siñismen osoa ukan eta guztiz entzindurik egoteko bea ean. Ez inñoz anaya arbuyatu, ez e az uste inñoz gure egia ta gure egokitasuna etxeko lekoretik elduko zaizkigula. Gure biziari geu gera eutsi bea diogunok, eta gure ebazkizunak beren euzkal-bideeta-tik eramaten oyei buruzko erabakiak geuk ere artu bea ditugula, inñork ulertu ezin baitezake geuk bezin ondo zera ortan dagoen egiazko zentzua. Jakiña, ortan dagoen yardespena guretzat bete-betean artzeko ere.

Guzti o engatik barneraño sartu bea dugu guregan, euzkal-arazo guztietan yarduteko geu gerala nor eta geu be erabakitze-ko baka ak. Ia noizpait o ela jokatzeko gai ote geran.

Umandi

